

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Ректор Харківської державної
академії дизайну і мистецтв
проф. Олександр СОБОЛЄВ

«04» березня 2025 р.

ВИСНОВОК

ПРО НАУКОВУ НОВИЗНУ, ТЕОРЕТИЧНЕ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Нестеренка Андрія Олександровича

«Настінні розписи XVII – XVIII ст. в дерев'яних церквах Закарпаття:

проблема збереження національної спадщини»,

поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 023

«Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація»

(галузь знань 02 – Культура і мистецтво)

Дисертація Нестеренка Андрія Олександровича «Настінні розписи XVII – XVIII ст. в дерев'яних церквах Закарпаття: проблема збереження національної спадщини» виконана на кафедрі теорії і історії мистецтв Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Тема дисертації затверджена вченою радою ХДАДМ (протокол № 41 від 14 серпня 2024 року).

У попередній експертизі дисертації, проведеної на міжкафедральному семінарі на базі кафедри теорії і історії мистецтв ХДАДМ, беруть участь два рецензенти: Котляр Євген Олександрович — кандидат мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри монументального мистецтва; Шуліка Вячеслав Вікторович — кандидат мистецтвознавства, доцент, завідувач кафедри реставрації та експертизи творів мистецтва.

За результатами аналізу змісту дисертаційного дослідження Нестеренка А. О., поданих до розгляду наукових публікацій за темою

дисертації, а також враховуючи підсумки публічної презентації здобувачем наукових результатів дисертації на фаховому семінарі, який відбувся на кафедрі теорії і історії мистецтв 21 лютого 2025 р., визначено наступне:

1. Актуальність теми дисертації.

У дисертації проводиться дослідження храмових розписів XVII – XVIII ст. в дерев'яних церквах Закарпаття та піднімається проблема їх збереження. Кожна дерев'яна церква, в якій ще можна побачити настінні розписи цього періоду, є унікальною національною пам'яткою України та особливою візитівкою Закарпатського краю, який залишив нащадкам неповторну спадщину церковного монументального живопису. В збережених церковних стінописах — відображення цілої епохи розвитку національного мистецтва, яке увібрало в себе самобутність цього краю, створивши оригінальні мистецькі твори. У дослідженні простежується стилістичний розвиток настінного живопису, впливи європейських тенденцій на композиційні сюжети, самобутність, символіка художніх образів, взаємозв'язки з культурою суміжної Румунії тощо. Настінні церковні розписи XVII – XVIII ст. в Новоселиці, Крайниково, Колодному, Олександрівці, Середньому Водяному та Сокирниці вирізняються своїми особливими іконографічними рішеннями, стилістичними характеристиками та колористикою. На сьогодні автентичних стінописів залишилось небагато, монументальний живопис, більшою мірою, значно пошкоджений, тому нагальним є завдання по його збереженню. Відсутність в мистецтвознавчій науці ґрунтовного дослідження стінопису XVII – XVIII ст. в дерев'яних церквах Закарпаття та його значимість як національної спадщини зумовлює актуальність теми.

2. Зв'язок теми дисертації з науковими програмами, планами, темами університету та кафедри.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану наукової роботи кафедри теорії і історії мистецтв та кафедри рисунка Харківської державної академії дизайну і мистецтв по підготовці наукових кадрів вищої кваліфікації та в межах держбюджетної теми «Сучасні проблеми українського

мистецтвознавства в контексті європейських студій» (державний реєстраційний номер 0117U001521) і згідно з планом наукової роботи кафедри теорії і історії мистецтв над темою «Історико теоретичні аспекти українського мистецтвознавства доби постмодернізму: універсальне й специфічне» (протокол № 12 від 22.02.2022).

3. Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів.

Дисертація є самостійною науковою працею здобувача. Усі наукові результати, викладені в дисертації, отримано автором особисто. Висновки й положення наукової новизни одержані самостійно.

4. Новизна основних результатів дисертаційного дослідження.

Наукова новизна полягає у тому, що в результаті проведеного дослідження **вперше**:

- систематизовано наукову літературу та упорядковано джерельну базу по темі дисертаційної роботи, сформовано та обґрунтовано методологічний інструментарій дослідження;
- здійснено комплексно іконографічний та стилістично-композиційний аналіз храмових розписів XVII – XVIII ст. в дерев'яних церквах Успіння Пресвятої Богородиці в с. Новоселиця, Святої Параскеви в с. Олександрівка, Святого Миколи Чудотворця в с. Колодне;
- виявлено іконографічні та композиційно-стилістичні особливості настінного малярства в церкві Святого Архистратига Михаїла в с. Крайниково;
- проведено реконструкцію іконографічної програми в церкві Святого Миколая (верхній) в с. Середнє Водяне на основі упорядкування фактологічного наукового матеріалу;
- розглянуто та проаналізовано залишки настінного малярства в церквах Святого Миколая (нижній) в с. Середнє Водяне та Святого Миколи Чудотворця у с. Сокирниця;
- проаналізовано розвиток орнаментального мистецтва XVII – XVIII ст. в дерев'яних церквах Закарпаття;

— означено характерні процеси, що відбувалися в церковному живописі, та самотність іконографічних програм художників-малярів у стінописах зазначеного періоду;

— простежено зв'язки з іконографією розписів в дерев'яних церквах Воздвиження Чесного Хреста й Святого Юра в Дрогобичі, Святого Духа в Потеличі, Пресвятої Трійці у Сихові на Львівщині та Троїцькій Надбрамній церкві в Києві; встановлено впливи на іконографічні сюжети, стилістику та манеру настінного малярства XVII – XVIII ст. на Закарпатті;

— виконано порівняння з іконографічними програмами стінописів цього періоду в дерев'яних церквах: Святого Миколая в Будешті Джосані, Ончешті, Різдва Богородиці в Ісуді, Калінешті-Каєні, Святої Параскеви в Сарбі-Сусані, Святого Миколая в Будешті-Сусані тощо в Румунії, частини територій яких входили до Мармароського комітату у XVII – XVIII ст.;

— уведено до наукового обігу нові композиційні сюжети та образи;

— окреслено головні проблеми та перспективи у збереженні храмових розписів XVII – XVIII ст. в дерев'яних церквах Закарпаття.

Уточнено і доповнено:

- іконографічну програму настінного малярства в церкві Успіння Пресвятої Богородиці в с. Новоселиця;
- розширено інформацію про стінопис в церквах Святої Параскеви в с. Олександрівка та Святого Миколи Чудотворця в с. Колодне;
- інформацію про орнаментальні мотиви в настінних розписах в церквах в Крайниково, Новоселиці, Колодному, Олександрівці, Сокирниці.

5. Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих автором рішень, висновків, рекомендацій.

Наукові результати та запропоновані автором висновки спираються на його самостійні дослідження. Дисертаційне дослідження проводилося на основі збереженого стінопису XVII – XVIII ст. в дерев'яних церквах Закарпатської області: Святого Архистратига Михаїла в с. Крайниково

Хустського району, Успіння Пресвятої Богородиці у с. Новоселиця Виноградівського району, Святого Миколая (верхній) в с. Середнє Водяне Тячівського району, Святого Миколая (нижній) в с. Середнє Водяне Тячівського району, Святої Параскеви в с. Олександрівка Хустського району, Святого Миколи Чудотворця у с. Сокирниця Хустського району, Святого Миколи Чудотворця в с. Колодне Тячівського району. Автор працював з документами і матеріалами фондів Державного архіву Закарпатської області у м. Ужгород та м. Берегово. Джерельну базу істотно збагатили фотоматеріали експедицій проекту «Українські Архітектурні Пам'ятки. Спадщина», візуальний матеріал із наукових праць вітчизняних та іноземних дослідників; а також, — рисунки іконописної та малярської майстерні Києво-Печерської лаври; орнаменти Пересопницького Євангелія; мистецькі твори музейних колекцій, каталогів виставок, колекцій Національного музею у Львові імені Андрея Шептицького, Національного музею «Київська картинна галерея», Національного художнього музею України, «Студіон» тощо. Підтвердженням достовірності наукових положень дослідження є додаток у вигляді альбому ілюстрацій. Наукові положення дисертації апробовані на 8-ми Всеукраїнських і Міжнародних наукових та науково-практичних конференціях. Текст дисертації та публікації за темою підтверджують достовірність і наукову новизну отриманих результатів. Об'єкт і предмет дисертації та обрана проблематика відповідають паспорту спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація».

6. Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони дають науково обґрунтований матеріал про розвиток монументального живопису, орнаментального мистецтва XVII – XVIII ст. в дерев'яних церквах Закарпаття. Результати дисертаційної роботи можуть бути використані: при підготовці підручників, навчальних посібників, монографій тощо; в лекційних матеріалах по вивченню українського мистецтва; для подальших наукових розвідок у цьому напрямку; для допомоги при проведенні реставраційних робіт щодо збереження настінних розписів в дерев'яних церквах

Закарпаття — унікальної мистецької пам'ятки, яка є частиною національної спадщини України. Матеріал дисертації може застосовуватись для популяризації української культури.

7. Апробація результатів дослідження.

Матеріали дисертаційного дослідження апробовані у виступах на 8-ми Міжнародних та Всеукраїнських наукових, науково-практичних і науково-методичних конференціях: IV Міжнародній науковій конференції «Проблеми методології сучасного мистецтвознавства та культурології» (Київ, Національна Академія Мистецтв України, Інститут проблем сучасного мистецтва НАМ України, Інститут культурології НАМ України, Зеленогурський університет (Польща), 16 – 17.11. 2022), доповідь *«Хримова архітектура Закарпаття XVIII – XIX ст.: проблема відтворення зруйнованих церковних пам'яток»*; Всеукраїнській науковій конференції «Дизайн і мистецтво України у часи національного супротиву» в межах мистецько-наукової акції «Мистецтво молодих – 2023» (Київ, Національна Академія Мистецтв України, Університет економіки та права «Крок», 15.03.2023), доповідь *«Проблема збереження сакральної архітектури на Закарпатті у другій половині XX століття»*; Всеукраїнській науковій конференції кафедри теорії і історії мистецтв ХДАДМ «Перші Таранушенківські читання» (Харків, ХДАДМ, 14 – 15.04.2023), доповідь *«Роль археологічних з'їздів у дослідженні храмового стінопису в Україні»*; Міжнародній науковій конференції «Україна та Європа. Культура в глобальних викликах сьогодення» (Київ, Інститут проблем сучасного мистецтва НАМ України, 20 – 21.09.2023), доповідь *«Стінопис Свято-Михайлівської церкви в с. Крайниково на Закарпатті: до проблеми збереження»*; V Міжнародній науковій конференції «Проблеми методології сучасного мистецтвознавства та культурології» (Київ, Інститут проблем сучасного мистецтва НАМ України, 15 – 16.11.2023), доповідь *«Стінопис у церкві Святого Миколая у с. Середньому Водяному на Закарпатті: проблеми збереження»*; Міжнародній науковій конференції «Дизайн XXI століття. Українська модель дизайну: Василь Єрмілов» (Харків, ХДАДМ, 28.03.2024), доповідь *«Стильові особливості*

стінопису в церкві св. Параскеви в с. Олександрівка хустського району на Закарпатті»; Всеукраїнській науковій конференції «Дизайн і мистецтво України у часи національного спротиву» (Київ, Національна Академія Мистецтв України, 04.04.2024), доповідь «Храмові розписи XVII - XVIII ст. в дерев'яних церквах Закарпаття: сьогоденні проблеми збереження»; VI Міжнародної наукової конференції «Проблеми методології сучасного мистецтвознавства та культурології», (Київ, Національна Академія Мистецтв України, Інститут проблем сучасного мистецтва НАМ України, Інститут культурології НАМ України, Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського, Зеленогурський університет (Польща), 13 – 14.11.2024), доповідь «"Страшний суд" у настінних розписах XVII – XVIII ст. в дерев'яних церквах Закарпаття».

8. Повнота опублікування результатів дисертації та особистий внесок здобувача до всіх наукових публікацій, опублікованих із співавторами та зарахованих за темою дисертації.

Результати дисертаційного дослідження були оприлюднені у 11 наукових публікаціях: 3-х статтях, що відповідають встановленим вимогам МОН України для публікацій здобувача ступеня доктора філософії, 8-ми тезах у збірниках матеріалів наукових, науково-практичних і науково-методичних конференцій.

Публікації в наукових фахових виданнях України за темою дисертації:

1. Нестеренко А. О. Настінний живопис XVII – XVIII ст. в церкві Святого Архистрага Михайла в с. Крайниково на Закарпатті: синтез поствізантійських і українських народних традицій. *Art and design*. 2024. №2 (26). С. 137 – 152. DOI <https://doi.org/10.30857/2617-0272.2024.2.13>
2. Нестеренко А. О. Іконографічна програма церковного стінопису XVII – XVIII ст. в церкві Святого Миколая (верхній) в Середньому Водяному на Закарпатті (реконструкція). *Актуальні питання гуманітарних наук: [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, В. Ільницький, І.*

- Зимомря]. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2024. Вип. 79. Том 2. 304 с. С. 54 – 61. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/79-2-8>
3. Нестеренко А. О. Настінне малярство XVII – XVIII ст. в церкві святого Миколи Чудотворця в с. Колодне на Закарпатті. Вісник Львівської національної академії мистецтв 2024. Вип. № 53. С. 81 – 95. DOI <https://doi.org/10.37131/2524-0943-2024-53-8>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Нестеренко А. О. Храмова архітектура Закарпаття XVIII – XIX ст.: проблема відтворення зруйнованих церковних пам'яток. Тези IV міжнародної наукової конференції «Проблеми методології сучасного мистецтвознавства та культурології», 16 – 17 листопада 2022 рік. Національна Академія Мистецтв України, Інститут проблем сучасного мистецтва НАМ України, Інститут культурології НАМ України, Зеленогурський університет (Польща). Київ, 2022. С. 101 – 103.
2. Нестеренко А. О. Проблема збереження сакральної архітектури на Закарпатті у другій половині XX століття. *Дизайн і мистецтво України у часи національного супротиву*: зб. тез доповідей всеукраїнської наук. конф. (в межах мистецько-наукової акції «Мистецтво молодих – 2023»), 15 березня 2023 р. Національна Академія Мистецтв України, Університет економіки та права «Крок». Київ, 2023. С. 43 – 44.
3. Нестеренко А. О. Роль археологічних з'їздів у дослідженні храмового стінопису в Україні. *Перші Таранушенківські читання*: матеріали Всеукраїнської наукової конференції кафедри теорії і історії мистецтв ХДАДМ, 14 – 15 квітня 2023 року / Харківська державна академія дизайну і мистецтв. Харків: ХДАДМ, 2023. С. 89 – 90.
4. Нестеренко А. О. Стінопис Свято-Михайлівської церкви в с. Крайниково на Закарпатті: до проблеми збереження. Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції *Україна та Європа. Культура в глобальних викликах сьогодення*, 20 – 21 вересня 2023 року. Інститут проблем сучасного мистецтва НАМ України. Київ, 2023. С. 101 – 102.

5. Нестеренко А. О. Стінопис у церкві Святого Миколая у с. Середньому Водяному на Закарпатті: проблеми збереження. Збірник матеріалів *V міжнародної наукової конференції «Проблеми методології сучасного мистецтвознавства та культурології»*, 15 – 16 листопада 2023 року. Інститут проблем сучасного мистецтва НАМ України. Київ, 2023. С. 91 – 92.
6. Нестеренко А. О. Сильові особливості стінопису в церкві св. Параскеви в с. Олександрівка хустського району на Закарпатті. Міжнародна наукова конференція *«Дизайн XXI століття. Українська модель дизайну: Василь Єрмілов»* // Збірник наукових матеріалів. 28 березня 2024 року, ХДАДМ. Харків, 2024. С. 62.
7. Нестеренко А. О. Храмові розписи XVII – XVIII ст. в дерев'яних церквах Закарпаття: сьогоденні проблеми збереження. *Дизайн і мистецтво України у часи національного спротиву*: зб. тез доповідей II Всеукраїнської наук. конф., 04 квітня 2024 р. Національна Академія Мистецтв України, Київ, 2024.
8. Нестеренко А. О. «Страшний суд» у настінних розписах XVII – XVIII ст. в дерев'яних церквах Закарпаття. Тези *VI міжнародної наукової конференції «Проблеми методології сучасного мистецтвознавства та культурології»*, 13 – 14 листопада 2024 року. Національна Академія Мистецтв України, Інститут проблем сучасного мистецтва НАМ України, Інститут культурології НАМ України, Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського, Зеленогурський університет (Польща). Київ, 2024. С. 155 – 156.

УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження Нестеренко А. О. на тему «Настінні розписи XVII – XVIII ст. в дерев'яних церквах Закарпаття: проблема збереження національної спадщини».
2. Вважати, що за актуальністю, проблематикою, змістом, ступенем

наукової новизни, теоретичною та практичною цінністю здобутих результатів, обґрунтованістю висновків дослідження дисертація Нестеренка А. О. «Настінні розписи XVII – XVIII ст. в дерев'яних церквах Закарпаття: проблема збереження національної спадщини» повністю відповідає науковому профілю спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація», вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 26 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненням від 19.05.2023 №502) і Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 року №44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ №341 від 21.03.2022).

3. На підставі розгляду дисертації, наукових публікацій та апробацій дослідження, а також за результатами публічної презентації наукових результатів дисертації рекомендувати дисертацію А. О. Нестеренка на тему «Настінні розписи XVII – XVIII ст. в дерев'яних церквах Закарпаття: проблема збереження національної спадщини», за спеціальністю 023 – «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді.

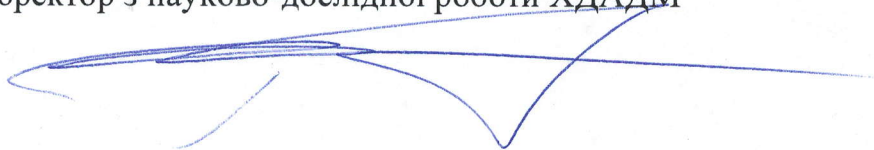
ГОЛОВА

фахового семінару:

КУТАТЕЛАДЗЕ Владислав Вікторович,

кандидат мистецтвознавства (доктор філософії),

доцент, проректор з науково-дослідної роботи ХДАДМ

«21» лютого 2025р.